
BRAZDA, BRIZGA,
BRESKVICA, FIČKA, FINKA,
FUFLJICA, ŠIŠKA, ROŽA,
ŠPRANJICA: RAZMIŠLJANJE
O PREVAJANJU DRAME
EVE ENSLER VAGINALNI
MONOLOGI

Dušanka Zabukovec
(DSKP, Ljubljana, Slovenija)

Izraz skatologija ali koprologija prihaja iz grščine in pomeni preučevanje iztrebkov v povezavi s hrano, zdravjem in boleznimi (okatos pomeni gnoj, iztrebki), povezana pa je tudi s spolnim fetišizmom in s toaletnim humorjem. Odnos do te teme je lahko veseljaški ali pa izraža gnus do sebe in mizantropijo. Če znanstvene in slovarske definicije presadimo v vsakdanji besednjak, se najdemo med žaljivkami, zmerljivkami in kletvicami. Pisatelji so se v preteklosti veliko ukvarjali z obscenim izrazoslovjem, tudi nič kaj čistunski niso bili. Predstavljam, kako sem se tega lotila, ko sem – morda v trenutku zmedenosti – sprejela naročilo, naj prevedem dramo Eve Ensler *Vaginalni monologi*.

Ključne besede: spolnost, ljubezen, posilstvo, vagina, spolnomočenje.

Izraz skatologija ali koprologija prihaja iz grščine in pomeni preučevanje iztrebkov v povezavi s hrano, zdravjem in boleznimi (okatos pomeni gnoj, iztrebki), povezan pa je tudi s spolnim fetišizmom in s toaletnim humorjem. Odnos do te teme je lahko veseljaški ali pa izraža gnus do sebe in mizantropijo. Po SSKJ-ju je skatologija obsedenost z iztrebki, preučevanje

* dusanka.zabukovec@gmail.com

CC-BY-SA, besedilo © Zabukovec, 2024

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva-Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 Mednarodna.

Hieronymus 1-2, 2024, 107–113, <https://doi.org/10.18690/hieronymus.9.1-2.107-113.2024>

iztrebkov (v medicini in biologiji) ali obscenost. Termania ponuja še širši nabor izrazov: obscenost, opolzlost, lascivnost, prostaškost, umazanost, ostudnost, poželjivost, pohotnost, pikantnost, začinjenost, žgečkljivost, pohujšljivost, opolzek izraz, obsedenost z iztrebki. Če znanstvene in slovarske definicije presadimo v vsakdanji besednjak, se kot bi mignil znajdemo med žaljivkami, zmerljivkami in kletvicami. Pisatelji so se v preteklost veliko ukvarjali z obscenim izrazoslovjem, tudi nič kaj čistunski niso bili. In kako sem se tega lotila, ko sem – morda v trenutku zmedenosti – sprejela naročilo, naj prevedem dramo Eve Ensler *Vaginalni monologi*?

Projekt je bil sprva namenjen gledališki postavitvi, ampak – tisti presneti ampak – je poskrbel, da so nas prehiteli s postavitvijo drame na Festivalu žensk v oktobru 2000. Vsekakor sem se soočila z izzivom in ob prevajanju spoznala marsikaj nepričakovanega.

Avtorica dram, pesmi in scenarijev ter aktivistka Eve Ensler je svoj projekt predstavila takole: »Skrbelo me je zaradi vagin. Skrbelo me je kaj si mislimo o vaginah, in še bolj me je skrbelo, česa si o njih ne mislimo ... Zato sem sklenila, da se bom z ženskami pogovarjala o njihovih vaginah, delala vaginalne intervjuje, ki so se sprevrgli v vaginalne monologe. Pogovarjala sem se s stotinami žensk. Govorila sem s starimi ženskami, mladimi ženskami, poročenimi ženskami, samskimi ženskami, lezbijkami, univerzitetnimi profesoricami, igralkami, podjetnicami, spolnimi delavkami, Afro-američankami, Kavkazijkami, Judinjami. Ženske sprva niso želele odgovarjati. Malce plahe so bile. Ko pa so spregovorile, se jih ni več dalo utišati.«

Ko je Eve Ensler začela uprizarjati svojo žensko monodramo, ni mogla niti slutiti, kakšen svetovni uspeh in odmeve bo doživela v pičlih nekaj letih. Dandanes se v sodobnem gledališču veliko govori o njej. Knjižna izdaja njenega besedila je postala svetovna uspešnica, igrajo pa jo na odrih od Jeruzalema do Berlina, od Aten do Zagreba, od ZDA do Londona.

Zakaj dviga toliko prahu? Začelo se je z intervjuji, na stotinami intervjujev z ženskami iz vseh družbenih slojev. Eve jih je spraševala o njihovi vagini. »Obkroža jo toliko temačnosti in skrivnostnosti kot Bermudski trikotnik. Od tam nihče ne poroča.« Intervjuje je uredila in jih oblikovala v monolog. Avtorica svojo monodramo imenuje »gledališka antropologija«. Glas daje zboru odločnih, ogorčenih, zajedljivih, pogumnih, skrajno izvirnih in vseskozi človeških zgodb. Skupaj tvorijo kombinacijo drame in komedije. Igra izzivalno raziskuje humor, moč, bolečino, modrost, ogorčenje, skrivnostnost in vznemirjenje, ki se skrivajo v vagini. *The New York*

Times je igro imenoval »najbrž najpomembnejše delo političnega gledališča v devetdesetih letih.« Seveda pa tematika Enslerjevi ni padla z neba: od petega do desetega leta jo je spolno zlorabljal oče in to je seveda pustilo hude posledice na njeni psihi. Med odraščanjem je bila, kot je povedala, »zelo žalostna, zelo jezna in zelo kljubovalna«. Pozneje sta se žalost in jeza v njej razrasli v feministični aktivizem, ki ji daje navdih za delo, pa tudi za projekte, s katerimi želi pomagati zlorabljenim ženskam.

Vaginalne monologe sestavljajo različne osebne pripovedi, ki jih bere raznolika skupina žensk. Eve Ensler jih je sprva pripovedovala sama, v poznejših predstavah so nastopale še tri igralk, v najnovejših pa vsako vlogo odigra druga igralka. Vsak monolog obravnava en vidik ženskega doživljanja, se dotika tematik, kot so spolnost, spolno delo, telesna zunanost, ljubezen, posilstvo, menstruacija, poškodovanje ženskih spolnih organov, rojstvo, orgazem, uvaja različna ljudska imena za vagino ali preprosto spregovori o fizičnem vidiku telesa. V vsej monodrami se ponavlja vagina kot orodje za opolnomočenje ženske in poosebljenje individualnosti.

Vsebina igre je razdeljena na 17 tematskih poglavij, med drugim:

- *Pri dvanajstih mi je mama dala zaušnico*: Ženski zbor opisuje menstruacijo številnih mladih žensk in deklet.
- *Grmiček*: Ženska pripoveduje, da jo je mož varal, ker si ni hotela obriti sramnih dlak, nazadnje pa je ugotovila, da ne bi smelo biti pomembno, ali se obrije ali ne, kajti dlake so tam iz določenega razloga.
- *Moja jezna vagina*: Ženska duhovito rohni zaradi orodij, ki jih mora trpeti njena vagina, na primer tamponov, intimnih prh in vložkov.
- *Moja vagina je bila moja vas*: Monolog je sestavljen iz pričevanj boscanskih žensk, ki so doživele serijsko posilstvo.
- *Mala volhka špranjica je znala*: Ženska se spominja travmatičnih spolnih izkušenj v otroštvu in »zdravilne« spolne izkušnje s starejšo žensko med odraščanjem.
- *Ponovno obujanje pičke*: Pripoved o tem, da beseda »pička« ženski že sama po sebi daje moč, kadar se prebudi, in to kljub preteklim neprijetnim sopomenom.
- *Ženska, ki je rada osrečevala vagine*: Spolna delavka za ženske razpravlja o zanimivih podrobnostih svoje kariere in navdušenjem nad tem, da osrečuje ženske.

- *Ker jo je rad gledal*: Ženska opisuje svoje prepričanje, da je njena vagina grda, nerodno ji je celo razmišljati o njej, vendar je končno spremenila prepričanje zaradi spolne izkušnje z moškim, ki je njeno vagino opazoval po več ur.
- *Bila sem zraven v sobi*: Avtorica nadrobno opisuje rojstvo svoje vnukinje in pripoveduje, kakšen navdušujoč čudež je bil to.

Avtorica v svoje besedilo vsako leto doda kak nov monolog, s katerim poudari trenutno problematiko žensk po svetu. Leta 2003, na primer, je dodala monolog *Pod burko*, v katerem govori o trpljenju afganistanskih žensk pod talibsko oblastjo. Leta 2004 je napisala monolog *Izbili so dekle iz mojega fanta ... ali pa so vsaj poskusili*, potem ko se je pogovorila s skupino žensk, katerih spolna identiteta je bila drugačna od tiste, ki so jo dobile ob rojstvu.

Kot prevajalko me je seveda zbudilo navodilo naročnika, naj monodrama vsebuje ljudska imena za vagino. Ne trdim, da mi je spolni besednjak španska vas, temu se pač ni mogoče izogniti, večina prevajalcev celo zbira poimenovanja z vseh mogočih področij človekovega delovanja, od verskih simbolov do Božičkovih palčkov. Ampak jasno mi je bilo, da bom potrebovala pomoč. Naj obiščem priletne tete in strice s podeželja in jih pobaram, kako so oni rekli organu, o katerem se nekoč ni govorilo? Ali naj se raje naslonim na mladino, ki obvlada digitalno tehnologijo? Odločila sem se za slednje in se obrnila na kolegico, ki je, kot sem videla, raje, kot da bi se oglasila na nujen telefonski klic, brskala po računalniku. Ti pretežno mladi so klepetalci in klepetalke v klepetalnicah in tam razpredajo brez konca in kraja, o čemerkoli in kadarkoli. Mislila sem si, naj bodo za spremembo koristni, in jo prosila za pomoč. Privlačna in zanimiva tematika je vse po vrsti takoj navdušila in pritegnila, uspeh sodelovanja s klepetalnico je presegel vsa pričakovanja. Nazadnje se je nabralo skoraj sto petdeset izrazov za ženski spolni organ, ki so mi prišli pri prevajanju monodrame zelo prav.

Eve Ensler že v uvodu natrosi celo vrsto poimenovanj za vagino, takole:

ŽENSKA 1: Začnimo kar pri besedi *vagina*. Še najbolj spominja na infekcijo, mogoče na zdravniški inštrument: »Pohitite, sestra, prinesite mi vagino.« »Vagina.« »Vagina.« Ni važno, kolikokrat to ponoviš, nikdar ne zveni tako, kot bi rada. Popolnoma nesmiselna beseda je, izjemno neprivlačna. Če jo uporabiš med seksom, da bi bila politično korektna - na primer: »Ljubček, bi mi lahko polizal vagino?« - mu takoj pade dol.

ŽENSKA 2: Zanima nas vprašanje vagin, kako jih imenujemo ali ne imenujemo.

ŽENSKA 3: Pri nas tej špranjici rečejo muca. Neka ženska je povedala, da ji je mama vedno govorila: »Nikar ne nosi spodnjih hlačk pod pižamo, ljubica, tvoja muca se mora prezračiti.«

ŽENSKA 1: Naši ji rečejo špelca.

ŽENSKA 2: Pri nas je rožica.

ŽENSKA 3: Pravijo ji tudi parkirišče, pička, piša, pizda, poskočka, prestrežka, pudrnica in puša.

ŽENSKA 1: Češplja, feflja, grmiček, limonca, mufna, ozonska luknja.

ŽENSKA 2: Volhka špranjica, šiška, zemljica.

ŽENSKA 3: Potočka zijalka.

ŽENSKA 1: Frača, grmiček, tamala, cmokavzra.

ŽENSKA 2: Gnezdece, lizika, lulica, luknja, objemka.

ŽENSKA 3: Žrelo, vijolica, brazda, vražja luknja, krtina.

ŽENSKA 1: Mimi mešalka.

ŽENSKA 2: Rajska razpočnica.

ŽENSKA 3: Češplja obritka.

V angleškem izvirniku zgornje besedilo zveni takole:

Let's just start with the word "*vagina*." It sounds like an infection at best, maybe a medical instrument: "Hurry, Nurse, bring me the vagina." "Vagina." "Vagina." Doesn't matter how many times you say it, it never sounds like a word you want to say. It's a totally ridiculous, completely unsexy word. If you use it during sex, trying to be politically correct - "Darling, could you stroke my vagina?" - you kill the act right there. I'm worried about vaginas, what we call them and don't call them. In Great Neck, they call it a *pussycat*. A woman there told me that her mother used to tell her, "Don't wear panties underneath your pajamas, dear; you need to air out your pussycat." In Westchester they called it a *pooki*, in New Jersey a *twat*. There's "*powderbox*," "*derrière*," a "*poochi*," a "*popi*," a "*peepe*," a "*poopelu*," a "*poonani*," a "*pal*" and a "*piche*," "*toadie*," "*dee dee*," "*nishi*," "*dignity*," "*monkey box*," "*coochi snorcher*," "*cooter*," "*labbe*," "*Gladys Siegelman*," "*VA*," "*wee wee*," "*horsespot*," "*nappy dugout*," "*mongo*," a "*pajama*," "*fannyboo*," "*mushmellow*," a "*ghoulie*," "*possible*," "*tamale*," "*tottita*," "*Connie*," a "*Mimi*" in Miami, "*split knish*" in Philadelphia, and "*schmende*" in the Bronx.

Kolega, pesnik in prevajalec Ervin Fritz, je že pred leti ugotavljal, da je dobesedno prevajanje spotikljivih besed ne le nemogoče, temveč tudi nesmiselno. Med prevajanjem *Vaginalnih monologov* sem tudi sama ugotovila, da je imel prav, sploh pa sem imela na voljo celo bogastvo slovenskih poimevanj, ki sem jih posadila tja, kjer so bila po moji oceni najprimernejša.

Seveda je bila avtorica po premieri tarča cele vrste ogorčenih kritik in očitkov: napadale so jo feministke in nasprotnice feministk; očitale so ji, da nasprotuje trans-spolnosti; da zagovarja kolonializem; proti njej so se postavili goreči verniki in politični nazadnjaki. Če bi bila predstava pri nas postavljena na kak bolj izpostavljen oder, bi tudi slovenske krhke dušice skočile do stropa. Morda pa bo predstava še kdaj na sporedu in bodo vsi za in vsi proti lahko prišli na svoj račun.

Eve Ensler pa je le želela dati glas nesvobodnim, izrabljenim in zlora-bljanim ženskam in pokazati, v kako daljni preteklosti še vedno živimo, vsaj ženski del človeškega rodu.

VIR

The Vagina Monologues by Eve Ensler (dramsko besedilo na <https://list.uvm.edu>, University of Vermont; prispevki *Worrying About Vaginas* na <https://www.journals.uchicago.edu>, University of Chicago).

A PUSSYCAT, A PEEPE, A POONANI, A PAL, A TOADIE, A
 WEE WEE, A FUNNYBOO, A MUSHMELLOW, A SPLIT KNISH:
 REMEMBERING THE PROCESS OF TRANSLATING EVE
 ENSLER'S PLAY *THE VAGINA MONOLOGUES*

Summary

The expressions scatology and coprology originate from Greek: their meaning is studying excrements in connection with food, health and diseases (the meaning of okatos being pus, excrement). They are also connected with sexual fetishism and toilet humour. Man sees this theme as jovial, but it can also express disgust with oneself and misanthropy. Transplanting the scientific and lexicographical expressions to everyday vocabulary we immediately find ourselves in the field of insults, swearwords and curses. In the past, writers used to pay a lot of attention to obscene vocabulary; they were far from prudery. How did I tackle this problem when – perhaps in a moment of distraction – I agreed to translate Eve Ensler's play *The Vagina Monologues*?
